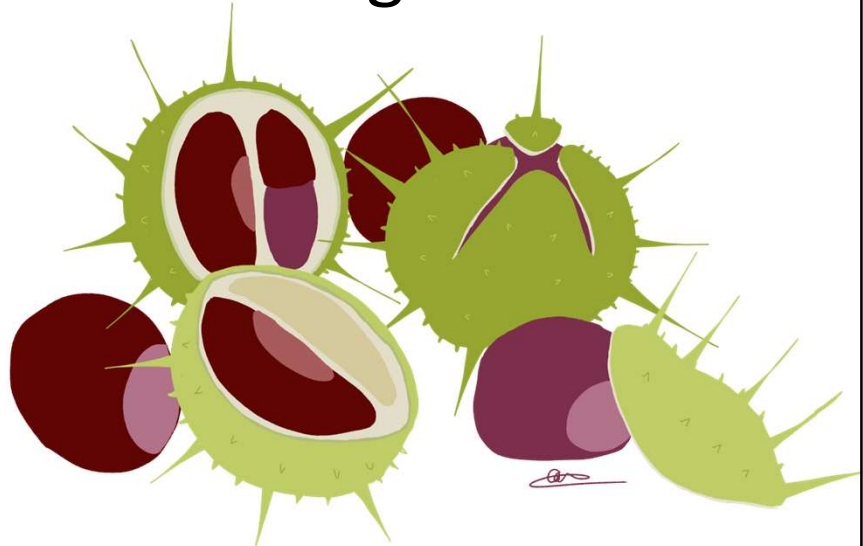

Lichamelijkheid- college 1

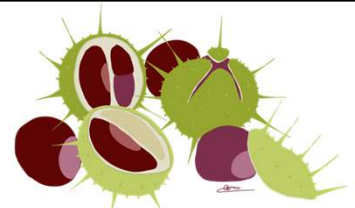
Petra Bolhuis
www.maieutiek.nl
2025

1

Inhoud

- Korte schets van wat de filosofie (niet) met het lichaam heeft,
- Uitleg over de opbouw van de cursus,
- Powerpoints, Boek, bonusmateriaal, eigen inbreng.

2

Lichaam als drager of gevangene

Al voor Plato en Aristoteles waren de zogenaamde pre-socraten bezig met een lichaam-geest benadering van het leven. De scheiding was echter nog geen dualisme:

- Heraclitus (ca. 540–480 v.Chr.) ziet het lichaam als een dynamisch geheel in constante verandering, dat is zijn visie op alles wat is. De onderscheiden delen zijn niet belangrijk.
- Democritus (ca. 460–370 v.Chr.) gaat wel uit van delen: de atomen die samenklonteren en weer uiteengaan. De ziel heeft ronde atomen. Alleen het geheel telt.
- Anaxagoras (ca. 500–428 v.Chr.) onderkent deeltjes (spermata) die worden bestuurd door nous (intellect). Nous is de enige zelfstandige kracht en controleert het lichaam.

Plato en Descartes

- Plato legt de basis voor een in het Christendom uitgewerkte scheiding lichaam - geest/ziel/intellect.
  - Twee werelden theorie,
  - De zuivere idea en de wereld van de lichamelijke verlangens
- Descartes legt de scheiding lichaam-geest als basis onder het moderne denken.
  - Res extensa
  - Res cogitans

De praktijk en de theorie

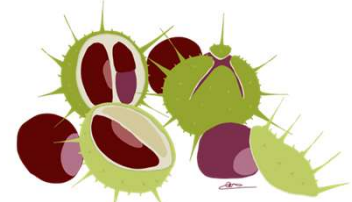
- Mensen beginnen na te denken over de lichaam-geest relatie als mensen oplopen tegen de verschillen die ze ervaren. 'Bijv: ik wil dapper strijden, maar ben bang,. In eerste instantie wordt dit, evenals alle andere verschijnselen in de natuur, toegekend aan goden en demonen.
- Vervolgens gaan de mensen meer macht over de natuur krijgen door kennis en techniek. Dat geeft vrijheid van het noodlot en dat wordt het hoogste goed.
- Dan wil men ook vrijheid van de eigen gevoelens, die men ziet als invloed vanuit de godenwereld. Mensen willen daar met hun ratio stuur over krijgen.

Maieutiek_ lichamelijkeid 2025-vj

5

5

Het lichaam na Plato

- De tweedeling was in de praktijk bij de Grieken en Romeinen een omgang met het lichaam dat als doel had de vrijheid te laten toenemen. De wijze waarop veranderde in de loop van de tijd en per school. Denk aan het verschil tussen stoïcijnen en epicuristen:
- Stoïcijnen wilden door reflectie zo los mogelijk van het lichaam komen te staan. Dat wil zeggen dat ze nadachten over wat je in de hand had en wat niet. Alleen aan het eerst kon je iets doen, het andere moest je stoïcijns leren ondergaan.
- Epicuristen daarentegen vonden dat je moest luisteren naar je lichaam en dat moest geven wat het vroeg. Echter ook niet meer dan dat. Maat houden en onverstoorbaarheid was ook hier het devies.

Maieutiek_ lichamelijkeid 2025-vj

6

6

Christendom

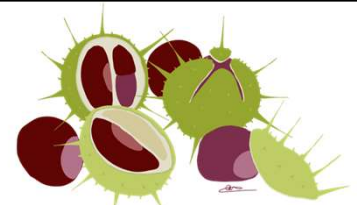
- Wanneer het christendom de heersende religie wordt neemt het ook de filosofische scholen over. Waar meer mensen nu mee kunnen doen aan de vrijheid is die vrijheid niet meer van/in deze wereld.
- Het lichaam wordt een tijdelijke plaats waar de ziel of de rede woont of zelfs in gevangen is.
- Het Platonisme kan, evenals het stoïcisme, een plek vinden in de christelijke opvattingen. Het epicurisme niet.
- Behalve de christelijke opvattingen zijn er wereldwijd ook grote invloeden op het denken over en de handelingen m.b.t. het lichaam van grote mondiale religies en plaatselijke culturen.

Maieutiek_ lichamelijkeid 2025-vj

7

7

Slatman en het lichaam

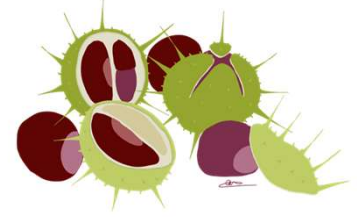
- Slatman zelf afkomstig uit de zorg voor het fysieke lichaam en nu hoogleraar Medical and Health Humanities in Tilburg houdt zich bezig met lichamelijkeid in de wereld van vandaag de dag. (in kunst expressie en medische praktijken (zie achterflap boek).
- Wanneer we haar boek lezen zien we dat de geschiedenis onlosmakelijk verband houdt met onze zelfervaring in en met het lichaam. We zijn in de twee werelden theorie geboren en ook al zijn we toe aan nieuwe beelden het blijkt lastig om oude ideeën los te laten. Het zijn immers niet alleen theorieën, wij ervaren onszelf en anderen op die wijze en kunnen er niet buiten treden om een nieuwe taal uit te vinden. Slatman helpt ons op weg om een nieuwe taal en nieuwe ervaringen te vinden tussen lichaam en geest.

Maieutiek_ lichamelijkeid 2025-vj

8

8

Verbeelde lichamen

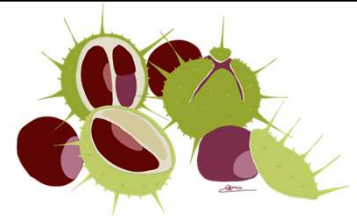

In 2021 zag Slatman de tekening van Chidiebere Ibe.

Een zwarte foetus in een zwart moederlichaam. Dit waren de eerste anatomieafbeeldingen in studieboeken die zwarte lichamen toonden in die tijd. 'Het lichaam' zoals weergegeven bleek minder universeel dan gedacht.

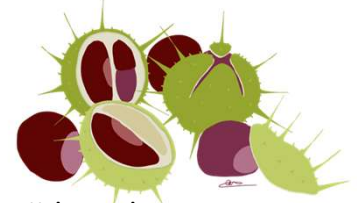
Het gaat Slatman niet om wel of geen racisme. Dit verschijnsel maakt duidelijk dat het onderliggende probleem is dat er een 'normaal' wordt verondersteld. Daardoor kunnen witte lichamen als dé lichamen worden gebruikt in afbeeldingen van wetenschappelijke aard.

Normaal

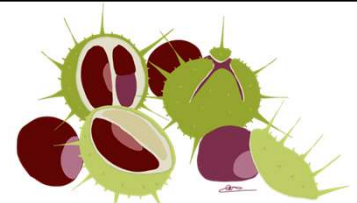
- Normaal, de term komt op in de 19de eeuw.
- Normaal kent zijn wortels in de statistiek.
- Normaal wordt echter al snel norm.
- Maar het heeft ook alles te maken met de veranderende visie op lichamelijkeid, ziekte en de relatie met de wereld.

De geschiedenis van geneeskunde

- Het denkende ik van Descartes(17 de eeuw) heeft alleen tijdens de meditatie een ervaring van een twijfelend ik en een **uitgebreidheid**. In de echte wereld zijn beide onlosmakelijk samen aanwezig.
- Slatman laat dat zien aan de hand van Descartes opvattingen over krankzinnigen (15): Zwarte gal maakt haren zwart en geeft damp in de hersenen.
- Gezondheid is hier nog een harmoniemodel beschreven door Hippocrates (4de eeuw voor Chr.) en uitgewerkt door Galenus.(2de eeuw) De harmonie is een vochtbalans die verstoord kan raken door warmte of koude. Gek genoeg waren er al anatomen als Vesalius (16de eeuw) die lichamen ontleedde, maar de balanstheorie bleef in zwang.
- Alles was gericht op herstel van balans middels warmte, koude, bloed en vocht.

Discours

- Foucault komt met het begrip discours en bedoelt uitdrukkelijk wetenschap, maar ook geklets platitudes en aannames. Daarbij neemt het discours ook vorm aan in de concrete werkelijkheid door gebouwen, instituten, methodes en technieken.
- Het discours rond ziekte veranderde in 1770-1825. Volksgezondheid komt in beeld. Politiek en overheid gaan zich met gezondheid van onderdanen bezighouden. (staatsraison, biopolitiek)
- Van taxonomie (botanistenblik) naar medische blik (chemicus).
- Niet ervaringen en waarnemingen onderbrengen in een objectieve rangorde, maar weefsel en lichamen uiteenleggen en kijken naar de buiten- en vooral de binnenkant van het lichaam om de zetel van de ziekte te vinden.